

Milli Mücadele'de İzmir

Nahide Şimşir*

Anadolu'nun Türk vatani olmasıyla birlikte, İzmir ve çevresi de Türkleşmiştir. Ancak XIX. yüzyıl başlarından itibaren Adalar ve Yunanistan'dan Batı Anadolu'ya sistemli bir Rum göçü başlatılmıştır. XX. yüzyıl başlarına kadar zaman zaman devam eden göçler neticesinde, genel olarak dikkate değer bir çoğunluk oluşturmasalar da, bölgede öncesine oranla Rum nüfusunda artışlar meydana gelmiştir.⁽¹⁾

1828-29 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Ruslara yenilen Osmanlı Devleti 14 Eylül 1829'da şartları ve doğurduğu sonuçları ağır olan Edirne barışını imzalamıştır. Bu anlaşmayla vaadedilen Yunanistan 22 Mart 1830 tarihinde kurulmuştur. İstiklallerini Ruslara borçlu olan Yunanlılar, Osmanlı Devleti sınırları içerisinde yaşayan Rum nüfusunu da ileri sürerek devamlı olarak Osmanlı topraklarında, İzmir başta olmak üzere genişleme siyaseti uygulamaya başlamışlardır.⁽²⁾

I. Dünya Savaşı sırasında yapılan gizli anlaşmalarla İngiltere, Fransa, Rusya ve İtalya kendi aralarında Osmanlı Devleti topraklarını paylaşmışlardır. 16 Mayıs 1916 tarihli Sykes-Picot Antlaşması Osmanlı Devleti topraklarını İngiltere, Fransa ve Rusya arasında taksim edi-

yordu.⁽³⁾ Söz konusu antlaşmadan haberdar edilmeyen İtalya, durumu sezerek müttefiklerine bildirmiş ve neticede İtalya, İngiltere ve Fransa arasında 19- 21 Nisan 1917'de St. Jean de Maurienne anlaşması imzalanmıştır. Böylece İtalya'ya Antalya'ya ilâve olarak İzmir-Kayseri-Mersin üçgeni arasında bulunan güneybatı Anadolu bölgesi bırakılıyordu.⁽⁴⁾ Ancak daha sonra St. Jean de Maurienne anlaşmasında müttefik devletlerden Rusya'nın bulunmadığı ileri sürülerek geçersiz sayılmıştır. İtalya'nın bu anlaşmaya binaen 2 Mayıs 1919'da İzmir'e iki savaş gemisi göndermesi, İngiltere, Fransa ve ABD'yi rahatsız etmiş, acilen toplanmışlar ve görüşmeler, sırasında Loyd George "..."*İtalyanların, Doğu'daki hareketleri şüphelidir... günün birinde İtalyanları, Anadolu'yu zaptetmiş görebiliriz. Onları oradan çıkartmak zor olur... Yunanlılara İzmir'i işgal izni verilmelidir*" şeklindeki görüşü Fransa ve ABD başkanlarının kabul etmesi ile Yunanlılara İzmir'i işgal izni verilmiştir.⁽⁵⁾ İzmir'in Yunanlılara verilmesinde Venizelos'un ikna kabiliyetinin önemli bir payı bulunmaktadır. Katıldığı toplantılarda Anadolu'nun batı kısmının kendilerine verilmesine yönelik taleplerinde: hem bölgede yaşayan 1.132.000 kadar Rum nüfusunu hem de müttefiklerin mücadele ettikleri prensipleri gerekçe göstererek ısrar etmiştir.⁽⁶⁾ Neticede Mondros mütarekesini imzalayan Caltrope, 7 Mayıs 1919'da emrindeki donanma ile İzmir limanına gelmiş, Paris Konferansı'nda verilen karar gereğince;

(* Dr., Balıkesir Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü.

(1) Tuncer Baykara, "XIX. Yüzyılda Urla Yarımadası'nda Nüfus Hareketleri", *Osmanlılarda Medeniyet Kavramı ve Ondokuzuncu Yüzyıla Dair Araştırmalar*, İzmir, 1992, s. 125-134; Nahide Şimşir, "Çeşme ve Çevresinden Rum Nüfusunun Ayrılmasına Dair", *II. Uluslararası Çeşme Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*, İzmir, 1998, s. 63-72.

(2) Tuncer Baykara, *Türk Devrim Tarihi*, Ankara, 1981, s. 10; Refik Turan v.d., *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi*, Ankara, 1999, s. 98-99.

(3) Oral Sander, *Siyasi Tarih İlkçağlardan-1918'e*, Ankara, 1989, s. 270.

(4) Fahir H. Armaoğlu, *Siyasi Tarih 1789-1960*, Ankara, 1973, s. 451; Oral Sander, *a.g.e.*, s. 271.

(5) Yusuf Sarımay-Tahir Sünbül, *Emperyalizm ve Büyük Hayal*, Ankara, 1999, s. 65.

(6) Gotthard Jaeschke, *Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri*, Ankara, 1991, s. 61.

1. İzmir'in Yunanlılar tarafından muvakkaten işgal edileceğini,

2. Rumların Osmanlı tâbiyetinden ayrıldığını,

3. İzmir istihkâmlarının teslim edilmesinin zorunlu olduğunu Babıali'ye tebliğ etmiştir. . Hükümet İzmir'in de İstanbul gibi İtilâf kuvvetleri tarafından işgalini teklif ettiyse de, kabul edilmemiştir.⁽⁷⁾

İzmir'in işgali söz konusu edildiğinden, İzmirliilerin işgale karşı koymak üzere kurdukları "İzmir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" 23 Kasım 1918'de resmen faaliyete geçmiştir. Yunan isteklerinin yersiz ve dayanaksız olduğunu ispat etmek üzere 13 Mart 1919'da Türk Ocağı'nın teşebbüsü ile bir toplantı yapılmıştır. Bütün engellemelere rağmen, Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti 17 Mart 1919'da Aydın vilayetiyle Menteşe ve Karasi sancaklarından 300'ü aşkın delegenin katıldığı büyük kongre toplanmıştır. Kongre başkanlığına cemiyetin İzmir Başkanı Hacı Hasan Paşa, başkan yardımcılıklarına da Balıkesir Belediye Başkanı Hafız Mehmed Emin, Manisa Belediye Başkanı Bahri, Aydın Belediye Başkanı Emin ve Denizli Belediye Başkanı Rauf seçilmişlerdir. 19 Mart 1919'da çalışmalarını tamamlayan büyük kongre, aldığı kararları bir Muhtıra şeklinde büyük devletlerin komiserlerine göndermiştir.⁽⁸⁾

İzmir ve çevresi için İtilaf Devletlerinin niyetleri günden güne daha belirgin bir şekilde ortaya çıktığı sırada, bölgede bulunan XVII. Kolordu Komutanı Nurettin Paşa ileride olabilecekleri gözönünde bulundurarak, gerekli tedbirleri almaya başladığı için görevden alınmıştır.⁽⁹⁾ İtilaf Devletleri bölgede bulunan Rumları kışkırtmışlar ve bölgede güvenliğin kalmadığı gerekçesiyle de, Rum nüfusunu bahane ederek güvenliğin Yunanistan tarafından sağlanması gerektiği kararına varmışlardır. 14 Mayıs 1919'da İzmir'in Mondros Mütarekesi'nin 7. Maddesi gereği işgal edileceği Osmanlı Devle-

ti'ne bildirilmiştir. İzmir'in işgal edileceği haberi büyük bir üzüntüyle karşılanmıştır. Bölge üzerinde Yunan niyetlerini bilen halk 14/15 Mayıs gecesi Bahri Baba Parkı'nda toplanarak, Redd-i İlhak (Yunanistan'ın sınırlarına katılmayı kabul etmeme) Beyannamesi ile mücadele kararı verdiğini açıklamıştır.⁽¹⁰⁾ Redd-i İlhak ilkesinin yayılması için halk, aynı gece İzmir'de Yahudi maşatlığında toplanarak bir gösteri yapmışsa da, ertesi gün Yunan askerinin rıhtımda görülmesi ile bu toplantıdan umulan sonucun alınmadığı ortaya çıkmıştır.⁽¹¹⁾

İşgal 15 Mayıs sabahı saat 7.30'da ilk birliklerin karaya çıkmasıyla başlamıştır. İzmir metropoliti Hrisostomos yanındaki din adamları ile birlikte karaya çıkan askerleri "takdis" etmiş, Efzon alayı, Konak yoluyla Kokaryalı (bugünkü Güzelyalı)-Göztepe yönüne doğru yürüyüşe geçmeden önce Yunan Başbakanı Venizelos'un işgal birliklerinin taşkınlık yapmamaları ve İzmir'deki Türk, Yahudi, Ermeni topluluklarıyla Avrupalılara iyi davranmalarına ilişkin mesajı okunmuştur.⁽¹²⁾ Yunan birlikleri, Konak meydanında Sarıkışla'nın önünden ilerleyip Kemeraltı'nın köşesine vardığında, Hasan Tahsin⁽¹³⁾ ateş etmiş,⁽¹⁴⁾ fakat derhal öldürülmüş, başka bir genç de Efzon taburunun önündeki bayrağı taşıyan askeri vurmuştur. Yunan askerleri bu olay üzerine çevreye rastgele ateş etmeye başlamışlar, karşılarında çatışacak asker bulunmamasına rağmen yaylım ateşini özellikle askerî kıışlada bulunan silahsız Türk askerlerine karşı yarım saat boyunca sürdürmüşlerdir. Kışladaki askerlerin teslim

(7) Tahsin Ünal, *Türk Siyasi Tarihi 1700-1958*, Ankara, 1978, s. 496.

(8) Mücteba İlgürel, *Millî Mücadele'de Balıkesir Kongreleri*, İstanbul, 1999, s. 26.

(9) Nureddin Paşa'nın bölgedeki faaliyetleri için bkz. Necati Fahri Taş, *Nureddin Paşa ve Tarihi Gerçekler*, İstanbul, 1997, ss. 67-89.

(10) Bölgedeki Yunan propagandası ve işgal için bkz. Necdet Öklem, *İzmir'in İşgali*, İzmir, 1999.

(11) Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk* I, Ankara, 1986, s. 5.

(12) Zeki Ankan, *Mütareke ve İşgal Dönemi İzmir Basını (30 Ekim 1918-8 Eylül 1922)*, Ankara, 1989, s. 71.

(13) Konak Meydanında ateş edenin Hasan Tahsin olup olmadığı konusundaki bilgiler ve farklı iki yorum için bkz. Bilge Umaf, *İzmir'de Yunanlıların Son Günleri*, Ankara, 1974, s. 119-166 ve Necdet Öklem, *a.g.e.*, s. 153-173.

(14) İlhan Tekeli-Selim İlkin, *Ege'deki Sivil Direnişten Kurtuluş Savaşı'na Geçerken Uşak Heyet-i Merkeziyesi ve İbrahim (Tabhtakılıç) Bey*, Ankara, 1989, s. 76.

olmasına rağmen ateş bir süre daha devam etmiştir. Esir alınan Türkler toplanarak esir gemisine götürülmüşlerdir. Saldırıları genellikle İzmirli Rumlar tarafından gerçekleştirilmiş, Türk asker ve subayları süngülenerek, dipçiklenerek öldürülmüş, üzerlerindeki kıymetli eşyalar ise zorla alınmıştır. İstanbul Hükümeti'nin emrine uyarak işgale kayıtsız kalan Ali Nadir Paşa yerlerde sürüklenmiş, Türk subayları "Zito Venizelos" diye bağırmağa zorlanmıştır. Bağırmağı reddettiği için Askere Alma Dairesi Başkanı Albay Süleyman Fethi Bey⁽¹⁵⁾ süngülenerek şehit edilmiştir. Türklere ait evler, işyerleri Rumlar tarafından yağmalanmış, canını, malını, namusunu korumak isteyen Türkler öldürülmüşlerdir.⁽¹⁶⁾

"İzmir'i işgali altına alan Yunan kıtaatından 16 Mayıs 1335'de (16 Mayıs 1919 Cuma günü) ağır makineli tüfekte takviye edilmiş bir piyade bölüğü, bir torpido ile Urla'ya sevk edilerek burası da işgal altına alındığı gibi Seferihisar ve Çeşme'ye sevk edilen Yunan müfrezeleri aynı zaman da bu iki kazayı işgal etmişlerdir. Zaten Urla 16 Mayıs 1335'te muhtelif cihetlerden gelen Rum çetelerinin tecavüzüne maruz kalmış ve oradaki kıt'amız tarafından mukavemet edilmiş ise de torpido ile Yunan kuvvetlerinin vürudu (gelmesi, yetişmesi) üzerine her tarafı sarılmış olduğundan Yunanlıların eline düştü ve burada dahi İzmir'de olduğu gibi zabitanâ envayı mezalimi icradan geri durmadılar ve esir muamelesi yaptılar. Rum çeteleri civar İslâm köylerini kısmen ihrak (yakma) ve yağma, ahali-i İslâmiye'den de birçoklarını şehid ettiler. Feci bir hale düşen zabitan 19 Mayıs 1335'de (19 Mayıs 1919 Pazartesi günü) bir Yunan torpidosuyla İzmir kıışlasına nakledildiler. Seferihisar, Gülbahçe, Çeşme'de bulunan ufak müfrezemiz de İzmir işgal-i elimi haberini alır almaz dağılmışlardı. Bu suretle bu havallide bulunan kıtaatımız dahi İzmir'de olduğu gibi inhilâl (dağıldı) etti."⁽¹⁷⁾

Yunan işgalinin ilk günlerindeki haksız ve saldırgan havanın yarattığı olumsuz tepkiler üzerine Venizelos İzmir'e vali olarak, eski bir

arkadaşı olan Stergiadis'i göndermiştir. Stergiadis 15-16 Mayıs olaylarının sorumlusu olanların askeri mahkemede yargılanmasını ve zarar görenlere tazminat ödeneceğini ilân etmiş, Türklere karşı kışkırtıcı hareketlere girişilmesini bildirmiştir.⁽¹⁸⁾

İzmir'in işgali ile ilgili Kâzım Özalp, "... Yunan orduları İzmir'e girerken, üç sene sonra çıkarken yaptıkları gibi, şehrin sokaklarını kana boyamış, evlerini ateşe vermişlerdir. İzmir'i işgal eden Yunan kuvvetleri, 1. Yunan Fırkası'na mensuptular ve kumandanları Miralay Zafiriyu idi" demektedir.⁽¹⁹⁾

İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali halk arasında üzüntü ve tepkiyle karşılanmıştır. Anadolu'nun hemen her yerinde Türkler gösteriler yapmış ve çeşitli yerlere telgraflar çekerek Yunan işgalini protesto etmişlerdir. Bütün bunlardan bir netice alamamakla birlikte, Yunan işgali Türk Halkına Anadolu'nun tamamına yönelik tehlikeyi ve boyutlarını göstermesi ve Milli Mücadele ruhunu ateşlemesi dolayısıyla son derece etkili olmuştur.⁽²⁰⁾ Bu sebepledir ki, yabancı basınında çeşitli zamanlarda çıkmış olan yazılarda, Anadolu'da Milli Mücadele'nin oluşma sebebi olarak İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali gösterilmiştir.⁽²¹⁾

Batı Anadolu'daki Yunan Harekâtı, daha sonradan Sevr Antlaşması'nda esas alınacak olan Milne Hattı'nda durmuştur. Bu hat genel

(15) Şehit Süleyman Fethi Bey ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Necmi Ülker, "Mezar Kitabeleri'nin İzmir Tarihi İçin Önemi ve Şehit Fethi Bey" *Son Yüzyıllarda İzmir ve Batı Anadolu Sempozyumu Tebliğleri*, İzmir, 1994, s. 98-100; Türkmen Parlak, *İşgalden Kurtuluşa I, Yunan Ege'ye Nasıl Geldi?*, İzmir, 1982, s. 348.

(16) Ergün Aybars, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, İzmir, 1986, s. 141; Rahmi Apak, *İstiklâl Savaşı'nda Garı Çepbesi Nasıl Kuruldu?* Ankara, 1990, ss. 1-17; Ali Fuat Cebesoy, *Millî Mücadele Hâtraları*, İstanbul, 1953, ss. 56-58; Mustafa Turan, *Yunan Mezalimi*, Ankara, 1999, ss. 73-92.

(17) Süvari Yüzbaşı Ahmed, *Türk İstiklâl Harbi Başında Millî Mücadele*, (Yay. İsmail Aka v.d.), İzmir, 1993, s. 24.

(18) Ergün Aybars, a.g.e., s. 142.

(19) Kâzım Özalp, *Millî Mücadele 1919-1922*, Ankara, 1988, s. 8.

(20) İzmir'in işgaline İzmir basını ve Anadolu'daki tepki ve yorumlar için bkz. Zeki Arkan, "Köylü Gazetesi ve İşgal", *Atatürk Yolu Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Dergisi*, Yıl:1, Sayı:2, ss. 187-201; Aynı yazar, a.g.e., Yücel Özkaya, "İzmir'in İşgali'nin Anadolu'daki Tepkileri", *Atatürk Yolu Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Dergisi*, Yıl:1, Sayı:1, Ankara, 1988, ss. 65-74.

(21) İzzet Öztoprak, *Türk ve Batı Kamuoymunda Millî Mücadele*, Ankara, 1989, s. 47.

olarak İzmir Sancağı'nı, Manisa ve Ayvalık yörelerini içine alıyor; Akhisar, Alaşehir ve Nazilli'nin batısından geçiyordu. İzmir'i Yunanlılara kaptıran İtalyanlar, çok geçmeden Kuşadası'na asker çıkarmışlardır. İtalyanlar ve Yunanlılar arasında imzalanan 29 Temmuz 1919 tarihli Venizelos-Tittonni Antlaşması'na göre Menderes Nehri taraflar arasında sınır olarak kabul ediliyordu.⁽²²⁾

İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali'nden sonra Anadolu'daki örgütlenme giderek daha hızlı bir şekilde derlenip, toparlanmıştır. Böylece çok geçmeden, Yunan düzenli ordusuyla mücadelenin yerel direniş örgütleriyle başlanamayacağı ortaya çıkmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın Milli Mücadele'nin önderi olarak seçkinleşmesinin ardından, onun liderliğinde Yunan düzenli ordusuyla mücadele etmek üzere, düzenli ordu oluşturulmuştur. 6-10 Ocak 1921'de I. İnönü, 23-31 Mart 1921'de II. İnönü zaferleri kazanılarak Türk milleti için büyük bir moral kaynağı olduğu gibi, Türk ordusunun gücü de dosta ve düşmana karşı kanıtlanmıştır. Bu sebeple Mustafa Kemal Paşa İsmet Paşa'ya gönderdiği mesajda "*Siz orada yalnız düşmanı değil, milletin makus talibini de yendiniz*" diyerek bu gerçeğin altını çizmişlerdir. 10-24 Temmuz 1921 tarihli Kütahya ve Eskişehir Muharebelerinde alınan yenilgiler, Türk ordusunun moralini geçici bir süre için olumsuz etkilediyse de, 23 Ağustos-13 Eylül 1921 tarihli Sakarya Savaşı ile II. Viyana kuşatmasından beri devam eden Türk gerileyişi kesin olarak son bulmuş ve Anadolu topraklarında Türk askerî gücü taarruz durumuna geçmiştir. Sakarya zaferi'nden sonra 1921-22 yılında Türk ordusu bütün ağırlığını Batı Cephesi'ne vermiştir. Batı Cephesi Orduları komutanlığına İsmet (İnönü) Paşa, bu orduya bağlı olarak oluşturulan I. Ordu'ya Ali İhsan (Sabis), II. Ordu'ya da Yakup Şevki (Subaşı) Paşa atanmışlardır. Ancak Cephe komutanı ile Ali İhsan Paşa anlaşamadığı için, yerine Nurettin Paşa görevlendirilmiştir.⁽²³⁾

Sakarya Savaşı'nın sonuçları bilhassa Yunanlılar için ağır olmuştur. Yunan Hükümeti ne kendi ülkeleri içinde ne de dışarda umduğu desteği bulamadığı gibi, Anadolu'daki Yunan askerleri yorgun ve bezgin bir durumda idiler. Öte yandan Gazi Mustafa Kemal Paşa önderliğinde Türk hareketi oldukça gizli ve emin adımlar ile yürütülüyordu. Nitekim gazetelerde Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Çankaya'da bir çay partisi vereceği ilân edilmiş (21 Ağustos 1922), halbuki, bir gün önce Mustafa Kemal Paşa Akşehir'deki Batı Cephesi karargâhına gitmiştir. 26 Ağustos 1922 sabahı saat 4.30'da Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle başlayan beş gün beş gece devam eden savaş 30 Ağustos'ta Başkomutan Meydan muharebesiyle sona ermiştir. 31 Ağustos'ta yapılan durum değerlendirmesi sonucunda 1 Eylül'de Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın "Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz'dir! İleri!" emriyle birlikte hareket geçen Türk Ordusu'nun önünden kaçan Yunan Ordusu tam anlamıyla denize kadar kovalanmıştır. Türk Ordusu 1 Eylül'de Uşak'a girmiş, Uşak yakınlarında Göğem köyü civarında Yunan I. ve II. Kolordu komutanları Trikopis ve Diyenis ile Albay Yuvanis ve Albay Vandelis olmak üzere 300 Yunan subay ve 5 000 Yunan eri esir edilmişlerdir.⁽²⁴⁾

Türk Ordusu'nun taarruza geçtiği Afyon ile İzmir arası 300 km. civarındadır. Türk Orduları İzmir'e 10 günde gelebilmişlerdir. Batı Cephesi Komutanlığı'nın 9 Eylül 1922 (9 Eylül 1922 Cumartesi) tarihli raporuna göre; "9/9/38 saat 10 evvelde, Birinci ve İkinci Süvari Fırkaları ve mütakiben 14. Süvari Fırkası, hafif bir müsâdemeyi müteâkib İzmir şehrinin işgal etmiştir. İkinci Süvari Fırkası Dördüncü Alayı'nın kumandan muâvini Yüzbaşı Şerafet-

(22) M. Murat Hatipoğlu, *Yunanistan'daki Gelişmeler Işığında Türk-Yunan İlişkilerinin 101 Yılı (1821-1922)*, Ankara, 1988, ss. 92-94.

(23) Batı cephesi I. Ordu komutanlığından Ali İhsan Paşa'nın alınması ve Nureddin Paşa'nın atanması ile ilgili olarak bkz. Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, II, Ankara, 1987, ss. 889-895; İzzettin Çalışlar, *On Yıllık Savaşın Günlüğü*, İstanbul, 1997, ss. 379-380.

(24) Adnan Şişman, "Milli Mücadele'de Afyon ve Uşak'ın Kurtuluşu", *X. Milli Egemenlik Sempozyumu "Büyük Taarruz ve Sonuçları"*, Afyon, 1996, ss. 61-62.

tin Bey İzmir'e dahil olmuş ve bomba ile hafif yaralanmıştır. Dört çavuş şehid olmuştur. Düşman kısmen Urla'ya çekilmiş ve kısmen vapurlara binerek savuşmuştur. Civarda bazı Rum köyleri askerlerimize ateş açmış ve mukabele edilmiştir. Düşman İzmir'de pek çok eşya, top, tüfek zahâir terketmiştir. Elliye yakın zabıt, bini mütecâviz efrâd esir alınmıştır. Garp Cephesi Kumandanı İsmet".⁽²⁵⁾

Gazi Mustafa Kemal Paşa İzmir'in alınışı üzerine 9 Eylül 1922'de "ilk verdiğim Akdeniz hedefine varmakta orduların gösterdiği gayret ve fedakarlığı hürmet ve takdirle anırım. Orduların bundan sonra verilecek hedeflerin elde edilmişinde de aynı fedakârlığı göstereceklerine güvenim tamdır"⁽²⁶⁾ mesajını yayınlarak Türk ordusuna duyduğu güveni ve inancı bir kez daha dile getirmiştir.

Ankara Hükümeti'ni de İcra Vekilleri Heyeti Başkanı Rauf (Orbay) Bey'e aynı tarihte çektiği "Birliklerimiz İzmir doğu sırtlarında düşmanın son direnişini kırdıktan sonra bugün mağlûp düşmanla beraber İzmir'imize zaferle girdi. Ben yarın öğleden itibaren İzmir'de bulunacağım"⁽²⁷⁾ içerikli telgrafıyla bilgilendirmiştir.

Mustafa Kemal Paşa, 9 Eylül gecesini Nif (Kemalpaşa)'da geçirdikten sonra, 10 Eylül 1922 günü Niften hareket edip Kasaba (Turgutlu) üzerinden saat 14.00'da Genelkurmay Başkanı Fevzi (Çakmak) ve Batı Cephesi Komutanı İsmet (İnönü) Paşalar ile birlikte İzmir halkının sevinç gösterileri içerisinde İzmir'e gelmiş ve Hükümet konağına gitmiştir. 10 Eylül gecesini Karşıyaka'da Alâtini köşkünde geçirmiş, 12 Eylül'de İngiliz Başkonsolos'u Harry Lamb ile Ankara Hükümeti ve İngiltere arasındaki ilişkiler hakkında görüşmüştür. Mustafa Kemal Paşa İzmir'de bulunduğu sırada Akdeniz İngiliz Filosu Başkomutanı Amiral Brock'un iki hükümetin harp içinde olup olmadığını soran mektubu da gelmiştir. Bu mektuba cevap olarak Mustafa Kemal Paşa "her iki devletin uygulanmakta olan şekillere

uyarak siyasal ilişkiler kurabileceklerini" belirirken, Amerikalı gazeteci Richard Eaton'a verdiği demeçte de "İngilizlerle değil, Yunanlılar ile savaştığının" altını çizmiştir.⁽²⁸⁾

Trakya'nın Yunan işgalinden temizlenmesine sıra geldiğinde, İstanbul'daki Fransız olağanüstü komiseri General Pellé İzmir'e gelmiş ve "yansız bölge" diye isimlendirilecek bölgeye ordularımızın girmemesini talep etmiştir. Mustafa Kemal Paşa Fransız temsilcisine böyle bir bölge tanımadığını ve Trakya'yı da kurtarmadan ordularımızın durdurulamayacağını belirtmiştir. İngiltere ve İtalya Hükümetlerinin de uygun bulması üzerine bir Fransız savaş gemisiyle İzmir'e gelen Franklin-Bouillon ise, Mustafa Kemal Paşa ile savaşın durdurulması, konferans ve barış hakkında görüşmeye gelmiştir.⁽²⁹⁾

Yunanistan'ın daha sonra "Anadolu macerası" olarak isimlendirilecek olan İzmir seferinin sorumluluğu Eleftherios Venizelos'a aittir. İngiliz devlet adamlarından Winston Churchill'in anlatımıyla Venizelos hareket aracı olarak Yunan ordusuna sahiptir. Fakat Yunanlıların İzmir'e çıkmasında üç büyükler olarak adlandırılan Lloyd George, Georges Clemenceau ile Woodrow Willson oldukça önemli payları bulunmaktadır. Üç büyükler bölgedeki Rum azınlık ve İtalyanların İzmir'e çıkmalarını önlemek gibi gerekçelerle Yunanlıları İzmir'e göndermişlerdir.⁽³⁰⁾

9 Eylül 1922'de Türklerin İzmir'i almalarının ardından Eylül ortalarında bütün Batı Anadolu'yu ele geçirmeleriyle Anadolu Yunan işgalinden kurtulmuş, Yunan "Megali İdeası" Türk "Misak-ı Millisi"nin gücü önünde dize

(25) Selâhattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, İstanbul, 1991, s. 188'deki 104 numaralı dipnottaki yeni harflere çevrilmiş vesikadan naklen; Fahrettin Altay, *10 Yıl Savaş ve Sonrası (1912-1922)*, İstanbul, 1970, s. 355.

(26) Utkan Kocatürk, *Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk Günlüğü*, Ankara, 1992, s. 205.

(27) Utkan Kocatürk, *a.g.e.*, s. 205.

(28) Utkan Kocatürk, *a.g.e.*, ss. 206-206.

(29) Mustafa Kemal Atatürk, *a.g.e.*, II, s. 905; Bige Yavuz, *Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk- Fransız Arşiv Belgeleri Açısından 1919- 1922*, Ankara, 1994, s. 163.

(30) Salâhi R. Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*, I, Ankara, 1995, ss. 51-55.

gelmiştir. Bu büyük zafer Anadolu'nun her yanında sevinçle kutlanırken, bir zamanlar Rum toplumunun refah içerisinde yaşadığı, ama şimdi Yunan ordusunca yıkılan ve ve tümüyle yakılan köylerin duman kokan yıkıntıları arasında, geride bırakılmış yaşlı Rum kadınları ellerini göğe açarak İngiliz Başbakanı Lloyd George'u "Sana lânet olsun Corci" çığlıklarıyla lânetlemiştir.⁽³¹⁾

1919-1922 yılları arasında süren savaşın Türk zaferiyle sonuçlanması, Türkiye sınırları dışında da yankılanmıştır. Bilhassa sömürge hayatı yaşayan milletler Mustafa Kemal Paşa'yı kendi kurtarıcıları gözüyle görmüşler, dünyanın her yanında Müslümanlar Türk zaferini İslâmiyet'in Hıristiyanlığa, Doğu'nun Batı'ya, Asya'nın Avrupa'ya ve Kemalist Türkiye'nin Emperyalist İngiltere'ye karşı kazandığı bir büyük zafer olarak kutlamışlardır. Millî Mücadele'nin esir milletler üzerinde yarattığı olum-

lu etkilerin sonucu olarak, bir müddet sonra büyük sömürge imparatorlukları çözülme sürecine girmişlerdir. Tarihin bu yönde akışından, XIX. yüzyıl boyunca ve XX. yüzyılın ilk çeyreğinde Türk tarihini derinden etkileyen sosyal, ekonomik ve siyasî pek çok olaya damgasını vuran, İngiliz Sömürge İmparatorluğu da hissesine düşeni almıştır. XIX. yüzyılın "Hasta Adam"ından bağımsız Türkiye Cumhuriyeti'ni kurarak başta İngiltere olmak üzere bütün emperyalist devletlerin oyununu Mustafa Kemal Atatürk önderliğindeki Türk Milleti bozmuştur. İçinde yaşadığımız şu günlerde nereden gelip, nereye gittiğimiz yönünde ciddi değerlendirmeler yapmamız gerekmektedir. Bunun içinde Türk aydınlarının son iki yüzyılı ve Türk Milleti'nin bu yüzyıllarda yaşadıklarını sağlıklı bir biçimde tahlil etmeleri, günümüze yönelik isabetli sonuçlara ulaşmalarına yardımcı olacaktır.

(31) Salâhi R. Sonyel, *a.g.e.*, II, ss. 267-68.